

Byggnadsdokumentation

Hus är tidsdokument. De berättar om människors sätt att leva och tänka. Genom sitt material, konstruktion och sina detaljer berättar de en historia. Man kan följa hur byggnadstekniken förändrats, att materialet varierat genom tiden och även upptäcka olika hantverksmetoder. Man kan också se olika tiders trender genom tapeter, färger och former. Det går även att förstå hur människorna använt sin byggnad genom att t.ex. titta på slitaget i huset. Nötta trösklar, golvbrädor och trappsteg kan berätta en hel del. Under trossbotten kan man också göra en del fynd eftersom man där ofta slängt in all möjlig bråte som utfyllnad. Dessutom har det varit vanligt att återanvända material från andra, äldre byggnader eller helt byta användningsområde för huset.

Byggnadsarkeologi innebär att ta fram byggnadens historia och att medverka till att historiska värden tillvaratas. I första hand gäller det tekniska, konstruktiva och funktionella sammanhang i huset. En undersökning sker oftast i samband med restaureringsarbete eftersom byggnadens yttre skalas bort och stomkonstruktioner och skarvar mellan olika byggperioder syns. Ofta kan även markarbeten bli aktuella och då syns lagerföljd och äldre byggnadsrester och ibland även fornlämningar.

Man studerar och analyserar lagerföljden i mark, golv och byggnadens ytskikt samt byggnadens material, utförande och konstruktion. Med hjälp av detta försöker arkeologen se de olika tidslagren (husets årsringar) och hur olika egenskaper i byggnaden förhåller sig till varandra och omgivningen. Målet är att genom studier av dessa säkerställa det relativa tidssammanhanget (vad som är äldst osv., sk. relativ datering)

En undersökning måste alltid kompletteras med annan kunskap som t.ex. historia, lokalhistoria, mikrohistoria, konsthistoria (stilanalys) och teknikhistoria för att få en komplett bild.

För att lyckas med analys och tolkning är det viktigt att dokumentera allt som görs. Det sker hela tiden genom beskrivningar, fotografering och uppmätningar. En dokumentation kan fylla flera syften. Ett är att kunna ha tillgång till materialet (ritningar) under arbetets gång. Andra syften är att det kan vara bra att kunna gå tillbaka och se hur det sett ut innan eventuella större förändringar, det kan också vara ett sätt att ”spara” byggnaden för framtiden om något skulle hända med den.

Inventeringen går till så att man tittar på varje del för sig i huset och tar reda på dess status. Vilken kvalitet har det, finns det några skador och vad beror de i så fall på. Vilka åtgärder behövs och vad ska prioriteras. Det finns en checklista att följa och några frågeställningar som kan vara bra att ha med sig i tankarna:

(1) Nulägesanalys - hur ser det ut, status, kvalité på material och utförande,

skador m.m.?

(2) Vilka av människor orsakade förändringar har skett sedan huset byggdes

, med avseende på ombyggnader, reparationer, förslitning, skadegörelse

m.m.?

(3) Vilka åtgärder föreslås för att återställa huset till ursprungligt skick

med hänsyn tagen till behovet av fungerande verksamhet i huset.

Det är bra att även göra en enklare uppmätning, dvs mäta hur långa, höga och tjocka väggarna är och hur fönster och annat förhåller sig till varandra. Sätta upp mått på saker och ting! Förutom att du får ritningar över huset är det ett bra sätt att lära känna det. Du kommer nära det och ser detaljerna. Ritningar kan göras över plan, detaljer, sektioner och fasader. Börja med planritningar och fasader.

Färgtrappa

Genom att ta reda på vilka färger som använts kan man förstå och restaurera byggnaden på ett bra sätt. Ett effektivt sätt är att göra en s.k. färgtrappa och till den behövs maskeringstejp, skalpell, färgborttagningsmedel och en fuktad trasa. Metoden kan användas både inne och ute. Färgborttagningsmedel är frätande så skydda kropp och andas inte in ångorna, använd skyddsglasögon och handskar. God ventilation och belysning är ett måste.

1. Börja med att maska av en yta 10x5 cm. Ytan ska sedan penslas med ett tunt lager färgborttagningsmedel (läs anvisning) Observera att det kan vara undertryck i burken så att locket kan flyga av.

2. Efter en stund (olika långa stunder med olika märken) kan man se det översta färglagret börja bubbla sig och resa sig upp. Lyft försiktigt bort det lösa lagret med skalpellen och skrapa försiktigt om det inte släpper överallt. Var försiktig med det nya färglager som kommit fram. Tvätta av det med en fuktig trasa så att inga rester av kemikalierna fortsätter verka.

3. När den första ytan är klar skyddas en del av denna med ny maskeringstejp. Efter det fortsätter arbetet det till nästa färgskikt. När även denna är framme gör man lika som under punkt 2. På så sätt fortsätter färgtrappan med ett lager färg per ruta. När man når ner till den rena träytan avbryts arbetet.

Nu har man gjort en färgtrappa som visar det äldsta färglagret i botten och det yngsta på den översta ytan.

Tapetprover

På liknande sätt som med färgen kan man få reda på vilka tapeter som funnits i de olika rummen. Först lossar man på så många ihopklistrade lager som möjligt (ta dem gärna från ett undanskymt ställe). Provbitarna bör vara minst 10 x 10 cm (gärna större om det går t.ex. A4) så att det är möjligt att få en uppfattning av mönstret. Tapetprovet läggs därefter i en skål med vanligt vatten eller i en plastpåse mellan fuktiga tidningar. Låt det stå över natten. Efter ett tag kommer det vattenlösliga klistret att lösas upp så att tapeterna försiktigt kan tas isär. Lägg gärna de blöta tapetbitarna i press så att de blir släta när de torkat men se till att märka dem på något sätt så att det går att hålla reda på i vilken ordning de satt. Limma eventuellt upp bitarna var för sig på hårt papp eller lägg dem i plasfickor så man lätt kan se dem. På

så sätt har man fått fram en relativ kronologi med den först uppsatta tapeten underst och den senaste överst.

Jan Gustafson-Berge

Mer information

Vill du veta mer om byggnadsvård eller fråga vilken rådgivning som finns att tillgå eller vilka bidrag som kan sökas ska du vända dig till Kulturmiljöenheten på din Länsstyrelse. Vill du veta mer om Byggnadsvård kolla upp följande länkar:

[Svenska Byggnadsvårdsföreningen](#)

[Byggnadsvårdstorget](#)

[Länkar om byggnadsvård](#)

Vill du veta mer om lagstiftning kring kulturhistorisk bebyggelse hittar du mer info här:

[Riksantikvarieämbetet](#)

[Länkar om lag och skydd - kulturmiljö](#)